

НАВЧАННЯ ГРАМАТИЧНИХ СТРУКТУР З БЕЗОСОБОВИМИ ФОРМАМИ ДІЄСЛОВА НА МАТЕРІАЛІ АФОРИЗМІВ ТА ЦИТАТ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ

У цій статті обґрунтовується доцільність навчання студентів мовного вишу граматичних структур з безособовими формами дієслова у курсі практичної граматики 2-го року навчання на матеріалі афоризмів та цитат відомих людей, а також пояснюється позитивний аспект створення подвійної складності за рахунок нетривіального змісту навчального матеріалу.

Ключові слова: граMATика, безособові форми дієслова, цитати, афоризми, мотивація, подвійна складність, критерії, етапи.

Викладання граматики у студентів 2-го року навчання вимагає від викладача кропіткої роботи щодо відбору навчального матеріалу. Оскільки значна кількість граматичних структур (ГС), що вивчаються в цьому курсі, не є характерними для діалогу студентів цього віку на типові для них теми, викладачеві необхідно докласти додаткових зусиль, щоб вмотивувати їх уважно вивчати новий для них граматичний матеріал, переконати у необхідності та корисності цих ГС і зробити навчальний процес цікавим. Афоризми та цитати, в яких сформульовані цікаві думки відомих людей, якнайкраще виконують цю функцію. З іншого боку, принцип уникнення подвійної складності, вимагає зрозумілого лексичного наповнення речень, що пропонуються студентам для вивчення ГС. В простих зрозумілих реченнях легко розгледіти особливості вживання безособових форм дієслова, але лише в тому випадку, якщо у студента є мотивація аналізувати граматичну складову певного висловлювання, систематизувати і потім свідомо вживати їх у своєму мовленні. Логіка студентів, які не вбачають у цьому користі, проста: "Якщо я вже зрозумів певне висловлювання, то навіщо мені знати яку саме функцію в цьому висловлюванні має інфінітив або герундій?" Більшість підручників з граматики використовують в якості навчального матеріалу передбачувані за змістом та прості за лексичним наповненням речення та тексти, які стосуються повсякденного життя. З одного боку, це відповідає принципу однієї складності, а з іншого, дозволяє студентам ефективно послуговуватись лише знанням лексичного значення слів і здоровим глуздом для того, щоб здогадатись про зміст висловлювання та ігнорувати його граматичну складову.

Мета цієї статті – обґрунтувати доцільність використання у курсі практичної граматики на 2-му році навчання у якості навчального матеріалу афоризмів і цитат відомих людей, що містять оригінальні ідеї, є непередбачуваними за змістом та унеможливають просту здогадку, змушуючи студентів аналізувати граматичну структуру речення.

При вивченні складної ГС важливою є демонстрація її актуальності. Ознайомлення з граматичною одиницею у реальному контексті її вживання підвищує мотивацію студентів до її засвоєння, оскільки вони розуміють де, коли і як вона вживається у "реальному мовленні", і, відповідно, її необхідність. В будь-якому випадку цитати є безцінним джерелом автентичного матеріалу для вивчення граматики англійської мови, яким завжди користувались граматисти. І. П. Крилова у вступі до свого збірника вправ з граматики обґрунтовує доцільність використання цитат із сучасної англійської та американської літератури в якості матеріалу для вправ тим, що вони є "...образцом хорошего английского языка, который может быть использован не только для тренировки и закрепления того или иного грамматического правила, но и более широко – для изучения идиоматики английского языка в широком смысле этого слова" [3]. К. А. Гузеева та С. І. Костигіна у своєму посібнику для навчання інфінітиву використали афоризми та цитати як ілюстративний матеріал [1]. О. М. Дорофєєва у своїй статті "Використання прислів'їв та цитат у вивченні англійської мови" зазначає: "Короткі літературні форми успішно тренують різні аспекти мови, а саме, вимову, граматику, лексику та критичне мислення. ... вони є виразними і експресивними, вимагають активізації образного мислення та аналізу" [2].

Як навчальний матеріал, афоризми та цитати мають декілька особливостей. По-перше, це зазвичай одне або два речення. При цьому думка, висловлена в них, є закінченою, лаконічною і не потребує продовження або ширшого контексту, тобто їх можна віднести до коротких літературних форм. Це особливо важливо для навчання безособових форм дієслова, оскільки дозволяє представити ГС в єдності зі смислами, які вони виражають, у невеликих за обсягом текстах. Знайти один текст, який включав би різноманітні структури з виучуваними безособовими формами дієслова, складно. З іншого боку, добірка афоризмів та цитат є доволі короткою, і викладач має можливість включити всі структури та граматичні явища, які передбачені програмою навчання [4].

Великою перевагою такого навчального матеріалу перед спеціально змодельованими реченнями є також їх змістовність. Тематика дуже різноманітна. Є цитати на теми життя, успіху, щастя, які, крім іншого, здійснюють виховний вплив на студентів: "Failure is not falling down, it is not getting up again to continue life's journey" (R. Nixon); "Life is what happens to you while you're busy making other plans"

(J. Lennon). Значна кількість цитат стосується школи та навчання: "People have a way of becoming what you encourage them to be – not what you nag them to be" (S. Parker); "I have never let my schooling interfere with my education" (M. Twain). Є цитати про політику та соціальні проблеми: "Laws are like sausages. It's better not to see them being made" (O. Bismarck); "Whatever women do they must do twice as well as men to be thought half as good. Luckily this is not difficult" (Ch. Whitton). Студентам подобаються цитати іронічного змісту, які деякою мірою співзвучні їхнім думкам та життєвому досвіду: "Hard work never killed anybody, but why take a chance?" (E. Bergen); "The secret to creativity is knowing how to hide your sources" (A. Einstein); "I love deadlines. I like the whooshing sound they make as they fly by" (D. Adams) [4].

Окрім того, що цитати включають оригінальні ідеї, які не є банальними, а отже, вимагають від студента інтелектуальних зусиль, щоб їх сприйняти, зміст іноді може бути ускладнений грою слів: "Wise men talk because they have something to say; fools, because they have to say something" (Plato); парадоксальністю ідеї: "I am not young enough to know everything" (O. Wilde) або іронією: "If it weren't for my lawyer, I'd still be in prison. It went a lot faster with two people digging" (J. Martin) [4].

Нетривіальність змісту навчального матеріалу не лише робить процес навчання цікавим, значно посилює виховну складову цього процесу, але й "спонукає до граматики", оскільки стає важко зрозуміти, про що йдеться, спираючись лише на лексичне значення слів. Значної ваги набувають граматичні зв'язки між частинами речення, потрібно уважно придивитись до структури речення, знайти підмет та присудок, розібратись, хто є суб'єктом, а хто об'єктом дії, визначити синтаксичну функцію безособових форм дієслова, які найбільше ускладнюють структуру речення та заважають його розумінню, і так далі. Це займає час, але нагородою є цікава думка, з одного боку, і новосформовані граматичні навички, з іншого. Стає неможливим ігнорувати граматичну складову. Отже, незважаючи на подвійну складність – нова ГС та несподіваний смисл, це має навчальний ефект, оскільки створює практичну необхідність глибоко зрозуміти структуру нової ГС та сформувати відповідні граматичні навички.

Крім того, якщо дати студентам можливість обирати цитати для перекладу та аналізу, вони зможуть не лише продемонструвати свої граматичні навички та вміння, але й озвучити думки, які вони поділяють або які їх чимось зацікавили. За наявності часу, можна запропонувати студентам обмінятися думками щодо певних ідей, або пояснити, як вони їх розуміють. Доцільно також запропонувати студентам продовжити цитату до того, як вони почують її оригінальний зміст. Це безумовно робить процес вивчення граматики більш різноманітним, пізнавальним і цікавим, розвиває креативне мислення студентів, підвищує їхню мотивацію до навчання і допомагає тримати їхню увагу протягом заняття.

Відтак, використання цитат відомих людей як навчального матеріалу в курсі практичної граматики виконує такі функції:

- підвищує мотивацію студентів до вивчення складного граматичного матеріалу, оскільки важливість граматичної складової стає відчутною;
- підвищує інтерес, концентрацію уваги студентів і, як наслідок, поліпшує процес формування граматичних навичок;
- спонукає до ведення дискусії, використання ГС в усному та писемному мовленні;
- ознайомлює з культурними та світоглядними особливостями англомовного суспільства, закладеними у цитатах відомих людей.

Цитати, що відбираються для навчання граматики, мають відповідати певним критеріям, а саме:

- мати невеликий обсяг і включати потрібну граматичну структуру;
- бажано мати лише одну граматичну складність (не включати граматичних явищ, які не вивчалися студентами);
- мати доступне лексичне наповнення (мінімальна кількість незнайомих слів);
- містити цікаві лаконічно сформульовані ідеї, які можуть здійснювати позитивний виховний вплив на студентів та розширювати їхній кругозір.

На якому етапі доцільно використовувати цитати? Перш за все, на етапі ознайомлення з новими ГС, а саме, для демонстрації вживання ГС у типовій ситуації мовлення, розпізнавання нової ГС у реченні та перевірки розуміння функції ГС.

Спочатку доцільно подавати цитати лише з двома або трьома подібними структурами поряд із їх схематичним зображенням. Це дає можливість студентам співставити живі зразки мовлення зі схемами, що змушує їх уважно роздивитись структуру речення і знайти певні маркери цієї структури.

Далі цитати можна використовувати на етапі автоматизації дій студентів з новими ГС, для формування стійкості рецептивних навичок диференціації ГС та визначення функції ГС у реченні. Студенти мають розпізнати декілька структур у контрасті, визначаючи синтаксичні функції безособових форм дієслова.

Нарешті, цитати використовуються на останніх етапах роботи з новими ГС, коли усі опрацьовані ГС зібрані разом, з метою вдосконалення такої характеристики, як стійкість рецептивної граматичної навички розпізнавання ГС та визначення синтаксичних функцій ГС. На цьому етапі студентам пропонуються вправи на ідентифікацію форми та функції ГС. Доцільно також використовувати цитати на етапі контролю рівня сформованості рецептивної навички, включивши цитати до контрольних робіт та екзаменаційних білетів.

Отже цитати, як навчальний матеріал для вивчення граматичних структур, мають свої переваги. Вони є завершеними за формою та змістом і зрозумілі без контексту. При цьому вони невеликі за обсягом. При залученні цитат до навчальних завдань, підвищується інтерес студентів та їх мотивація до

навчання, краще фокусується увага на граматичній складовій зразків мовлення, а також опосередковано залучається культурологічний аспект. Звичайно ж, є і певні недоліки. Студентам іноді необхідно пояснювати історичний, соціальний або культурний контекст. Іноді студенти бувають не готові сприйняти несподівану для них ідею. Це вимагає додаткового часу, хоча час витрачений на виховання студентів, не можна вважати змарнованим. Оскільки текст цитати не може бути адаптованим, важко знайти достатню кількість цитат, які б відповідали всім вимогам і не містили додаткових лексичних і граматичних труднощів. В результаті, доводиться йти на певний компроміс при їх відборі та укладанні вправ, давати усні пояснення за необхідності.

Використані джерела

1. Гузеева К. А. Инфинитив. Грамматика английского языка. Серия : Изучаем иностранные языки / К. А. Гузеева, С. И. Костыгина. – СПб. : Союз. – 2000. – 320 с.
2. Дорофеева О. М. Використання прислів'їв та цитат у вивченні англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/vykorystannya-pryslivjiv-ta-cytat-u-vyvchenni-anhlijskoji-movy/>
3. Крылова И. П. Сборник упражнений по грамматике английского языка / A Grammar of Present-day English Practice Book / И. П. Крылова. – М. : Книжный дом Университет, 2007. – 419 с.
4. Quotes and Famous Sayings – The Quotations Page [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.quotationspage.com/>

Гаїдай Н. М.

ОБУЧЕНИЕ ГРАММАТИЧЕСКИМ СТРУКТУРАМ С БЕЗЛИЧНЫМИ ФОРМАМИ ГЛАГОЛА НА МАТЕРИАЛЕ АФОРИЗМОВ И ЦИТАТ ИЗВЕСТНЫХ ЛЮДЕЙ

В этой статье обосновывается целесообразность обучения студентов языкового вуза грамматическим структурам с безличными формами глагола в курсе практической грамматики 2-го года обучения на материале афоризмов и цитат известных людей, а также объясняется позитивный аспект создания двойной сложности за счет нетривиального содержания учебного материала.

Ключевые слова: грамматика, безличные формы глагола, цитаты, афоризмы, мотивация, двойная сложность, критерии, этапы.

Haidai N. M.

TEACHING GRAMMAR STRUCTURES WITH NON-FINITE FORMS OF THE VERB ON THE BASIS OF QUOTATIONS AND FAMOUS SAYINGS

There is a problem how to motivate students to concentrate on the syntactic functions of non-finite forms of the verb. They feel they can easily do without analyzing the grammatical peculiarities of the patterns deliberately structured by their teachers. Their trivial and easy to guess ideas do not stir up their interest. To solve this problem we suggest using quotations and famous sayings (QFS) with witty, startling ideas which are often complicated by irony, paradox or a play on words, e.g., "Wise men talk because they have something to say; fools, because they have to say something" (Plato). Knowledge of the vocabulary is of little help here, and students are forced to take a closer look at the grammatical pattern to make sense of the saying.

Using QFS helps to present the patterns with non-finite forms of the verb in their authentic context and make the educational process meaningful for students. It proves of the importance of grammar and motivates students to put in more effort into improving their grammatical skills. Besides, QFS broaden the students' outlook and familiarize them with the cultural peculiarities of the English speaking world.

Using QFS in the process of teaching grammar is somewhat problematic. It takes time for students to cope with the double difficulty caused by the new form and the intricate idea which such saying expresses. Students may need extra explanation on the cultural and historic background. But it can't be considered vain to make students think. Another problem is to find quotations and sayings which meet all the criteria. They are to be short, have familiar vocabulary and grammar, express relevant ideas which appeal to students and boost their performance.

QFS can be used to introduce the new grammatical pattern in an authentic context and motivate students to study it; to practice identifying the patterns by definite markers and analyzing the syntactic functions of non-finite forms of the verb; to improve the skills of understanding the ideas expressed by the patterns. The tasks based on QFS are very useful on the stage of control too to make sure that students have mastered the grammatical pattern well enough, and they will easily recognize and understand it in an authentic context.

Key words: grammar, non-finite forms of the verb, quotations and famous sayings (QFS), motivation, double complexity, requirements, stages.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2015